

Utjecaj promjene izbornog sustava na jačanje moći Putina i Jedinственe Rusije

Gujić, Patrik

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:411727>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-06**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Završni rad

Utjecaj promjene izbornog sustava na jačanje moći Vladimira Putina i
Jedinstvene Rusije

Mentor: doc.dr.sc. Davor Boban
Student: Patrik Gujić

U Zagrebu, 19. kolovoz, 2024.

Sažetak:

Ovaj rad istražuje utjecaj promjena izbornog sustava u Rusiji, uvedenih 2005. godine, na konsolidaciju moći Vladimira Putina i stranke Jedinostvena Rusija. Rad analizira kako su ove promjene, uključujući povećanje izbornog praga i ukidanje većinskog izbornog segmenta, dovele do smanjenja političkog pluralizma i jačanja autoritarne kontrole nad političkim procesima. Također se razmatra utjecaj ovih promjena na građanski aktivizam, političku participaciju te reakcije međunarodne zajednice. Analizom povijesnog konteksta i zakonskih reformi, rad ilustrira transformaciju ruskog političkog sustava u autoritarni sustav.

Ključne riječi:

Izborni sustav, Vladimir Putin, Jedinostvena Rusija, politički pluralizam, autoritarizam, hibridna demokracija, građanski aktivizam.

Sadržaj:

UVOD	1
POVIJESNI KONTEKST NASTAJANJA STRANKE JEDINSTVENA RUSIJA	2
KOMBINIRANI IZBORNI SUSTAV I NJEGOV UTJECAJ NA POLITIČKI I DRUŠTVENI SUSTAV	4
PROMJENE IZBORNOG ZAKONA 2005. GODINE.....	8
IZBORI ZA DRŽAVNU DUMU 2007. I 2011. GODINE.....	10
UTJECAJ PROMJENE IZBORNOG SUSTAVA NA STRANAČKI SUSTAV	13
GRAĐANSKI AKTIVIZAM I POLITIČKA PARTICIPACIJA.....	14
MEĐUNARODNI UTJECAJ I POSLJEDICE PROMJENE IZBORNOG SUSTAVA U RUSIJI	15
ZAKLJUČAK	17
POPIS LITERATURE.....	18

Uvod

Vladimir Putin ubraja se među najutjecajnije, najdugovječnije i najvažnije političke ličnosti post-sovjetskog razdoblja. Njegov put do vlasti, kao i metode koje je koristio kako bi se dugoročno održao na političkom vrhu, predstavljaju ključne studije slučaja koje omogućuju dublje razumijevanje suvremene ruske politike. Od trenutka kada je preuzeo predsjedničku dužnost 2000. godine, Putin je proveo niz strateških reformi koje su, bilo legalne ili „manje“ legalne, radikalno promijenile političku scenu Rusije tijekom idućih 25 godina. Među ključnim reformama, koje su osigurale očuvanje i konsolidaciju njegove vlasti, ističe se promjena izbornog sustava 2005. godine. Ova reforma omogućila je Putinovoj stranci, Jedinstvenoj Rusiji, da učvrsti svoju dominaciju u parlamentu, te na taj način eliminira svaku ozbiljniju opoziciju u zemlji. Dominacija Jedinstvene Rusije u Državnoj Dumi bila je od ključne važnosti i za nadolazeće predsjedničke izbore 2008. godine, posebno u kontekstu poznate rokade Medvedev-Putin, pomno osmišljenog političkog manevra koji je Vladimiru Putinu omogućio dugogodišnju prisutnost na vrhu izvršne vlasti u Rusiji.

Cilj ovog rada je temeljito istražiti načine na koje su promjene izbornog sustava, uvedene 2005. godine, omogućile konsolidaciju moći Vladimira Putina i njegove stranke Jedinstvena Rusija. Sadržaj ovog rada utemeljen je na broju različitih akademskih izvora, uključujući razne znanstvene članke i knjige koje su napisali vodeći stručnjaci za rusku politiku i izborne sustave. Također će biti korišteni izvorni podaci s parlamentarnih izbora za Državnu Dumu iz 2003., 2007. i 2011. godine. Analizom navedenih izvora, rad će prikazati ključne strategije i taktike koje su korištene u transformaciji ruskog političkog sustava, posebice kada se uzmu u obzir nedavni događaji u Ukrajini posljednjih nekoliko godina.

Promjene izbornog sustava uključivale su uvođenje razmjernog izbornog sustava za parlamentarne izbore održane 2007. i 2011. godine. Za razliku od ovih dviju izbornih godina, svi ostali parlamentarni izbori u Rusiji su se održavali prema kombiniranom modelu. Uz promjenu izbornog sustava 2005. godine, reforma je obuhvatila i povećanje izbornog praga te eliminaciju izravnih izbora regionalnih guvernera, što je dodatno smanjilo mogućnosti za opoziciju i potaknulo političku stabilnost u korist vladajuće stranke (Hauser, 2019: 8). Vlasti u Kremlju nisu se ustručavale uvesti stroga ograničenja političkih aktivnosti i financiranja

kampanja. Iako su ove mjere bile tehnički legalne, njihova stvarna provedba rezultirala je dubokim autoritarnim posljedicama koje su omogućile centralizaciju vlasti i visoki stupanj marginalizacije opozicije. Reforme su također bile popraćene širokom strategijom kontrole medija i informacija, te različitim oblicima manipulacije i represije prema opoziciji.

Kroz obuhvatnu analizu, ovaj rad će nastojati pokazati kako su promjene izbornog sustava uspostavljene te kakav su utjecaj imale na politički sustav i društvo u Rusiji. Struktura rada je koncipirana tako da se najprije, kroz analizu povijesnog konteksta, postave temelji za razumijevanje političke situacije u tadašnjoj, a djelomično i sadašnjoj Rusiji. Analiza zakonskih promjena i njihovih društveno-političkih posljedica pružit će temelj za daljnju analizu rezultata izbora. U konačnici, rad će ilustrirati kako su Putinove strategije osigurale dugoročnu stabilnost njegove vlasti, koja traje već četvrt stoljeća, te koja poprima sve više autoritarnih obilježja.

Posljednjih 25 godina ruske političke povijesti obilježeno je političkom i ekonomskom transformacijom, kao i dubokim promjenama u načinu na koji se vlast prakticira i održava. Razumijevanje ovih promjena može biti ključno za analizu suvremene ruske političke povijesti, no može poslužiti i za šire razumijevanje post-sovjetskih država, odnosno prostora bliskog inozemstva, gdje Rusija ima posebne interese u pogledu osiguravanja nacionalne sigurnosti i ostvarivanja ekonomskih ciljeva (Boban, 2011: 16).

Povijesni kontekst nastajanja stranke Jedinostvena Rusija

Stranka Jedinostvena Rusija igra ključnu ulogu u suvremenoj ruskoj politici. Nastajanje i dominacija stranke u ruskom političkom životu rezultat je složenih političkih, ekonomskih i društvenih okolnosti koje su oblikovale Rusiju nakon raspada Sovjetskog Saveza. Neposredno prije nastanka stranke, ruski parlament je bio izrazito nestabilno i fragmentirano tijelo. Takav poredak snaga je ponukao Kremlj da u nekoliko navrata pokuša stvoriti takozvanu stranku vlasti. Pokušavao je još u ranim devedesetima, 1993. i 1995. godine, no te stranke nisu uspjele ostvariti očekivane rezultate na izborima. (Hale, 2006: 171-173) Nakon niza neuspjeha, preokret se dogodio 1999. godine kada je formiran blok Jedinostvo, načinjen od nekoliko stranaka. Iznenađujući rezultat parlamentarnih izbora 1999. godine donosi razlog za slavlje u Kremlju jer blok Jedinostvo ostvaruje 23% glasova, koji su se pretvorili u 72 mandata u državnoj

Dumi. (Inter-Parliamentary Union, 2023) Rezultati izbora pokazali su da je blok Jedinstvo postao, u kratkom roku, druga politička opcija u zemlji, a ispred njih je bila samo Komunistička partija Ruske Federacije.

Stranka Jedinstvena Rusija službeno je osnovana 1. prosinca 2001. godine, nakon što se blok Jedinstvo spojio s nekoliko manjih stranaka koje su bile priklonjene Kremlju. Nova stranka imala je za jasan cilj podržavati predsjedničke politike i osigurati stabilnu većinu u parlamentu (Boban, 2011: 18-19). Jedan od ključnih faktora za uspjeh stranke bila je njena sposobnost prilagodbe na promjenjive političke okolnosti u Rusiji i izvan nje. Stranka je uspjela usavršiti kombinaciju populističkih mjera i kontrole nad medijima i informacijskim sustavima kako bi dodatno učvrstila svoju političku moć. Vladina kontrola medija i servisa za informiranje konstantno je omogućavala oblikovanje javnog mišljenja u Rusiji. Jedinstvena Rusija također je koristila administrativne resurse za osiguranje svojih izbornih uspjeha. To je uključivalo, između ostalog, i korištenje državnih resursa za vođenje političkih kampanja, pritisak na razne javne službenike i manipulaciju izbornog procesa. Te su se taktike pokazale učinkovite u održavanju stranačke dominacije i osiguravanja podrške za predsjedničke politike (Schedler, 2006: 103).

Uspon stranke Jedinstvena Rusija, od njenog osnutka, značajno je oblikovao politički sustav Rusije. Stranka je postala ključni čimbenik u održavanju političke stabilnosti u zemlji, što nije bio slučaj s nijednom strankom niti sa stranačkim sustavom tijekom 1990-ih godina. Snaga i dominacija Jedinstvene Rusije u parlamentu omogućila je provedbu niza reformi koje su dodatno omogućile kontrolu Kremlja nad društvenim i političkim sustavom zemlje. Neke od tih promjena, kao što su promjene u zakonodavstvu, uvođenje strožih zakona o nevladinim organizacijama, kontrola medija, smanjile su prostor za opoziciju i civilno društvo (Boban, 2011: 16). Takav poredak snaga doveo je do *de facto* jednostranačkog sustava. Iako *de jure* postoje druge stranke, one su najčešće satelitske te Jedinstvena Rusija igra dominantnu ulogu, ulogu kakvu je u dvadesetom stoljeću imala Komunistička partija u jednostranačkim sustavima (Boban, Cipek, 2017: 210).

Kombinirani izborni sustav i njegov utjecaj na politički i društveni sustav

Kombinirani izborni sustavi predstavljaju složene mehanizme glasovanja koji objedinjuju razmjerni i većinski element, omogućujući glasačima izražavanje preferencija na dvjema različitim razinama. Mirjana Kasapović je u svojoj knjizi napisala da ključna definicija kombiniranog izbornog sustava glasi: „Kombinirani izborni sustavi zasnivaju se na dvama konstitutivnim elementima: (a) postojanju dviju strukturno različitih razina glasovanja birača i raspodjele mandata (nominalne i listovne) i (b) postojanju instituta glasovanja s dva glasa (nominalnoga i listovnog)“ (Kasapović, 2013: 87-88). Ovdje se radi o dva izborna elementa; prvi je razmjerni element, pri kojem glasači obično glasaju za stranačku listu na državnoj razini, dok drugi, većinski element, osigurava lokalnu zastupljenost putem izravno biranih kandidata. Ovakvi sustavi obično znače da glasači imaju dva glasa, jedan za kandidata u lokalnom krugu (većinski), a drugi za stranačku listu na nacionalnoj razini (razmjerni).

Nakon raspada Sovjetskog Saveza, Rusija je 1993. godine usvojila kombinirani izborni sustav za izbore u državnu Dumu. Predsjednik Jeljcin prihvatio je savjete jednog od dva tijela koja su se bavila pitanjem izbornog sustava. Tvrdi se da je Jeljcin prihvatio kombinirani izborni sustav jer je vjerovao da će mu upravo on omogućiti veću kontrolu nad parlamentom, a kasnije i pobjedu na izborima. Još jedan od ciljeva ovog izbornog sustava je bio i širi spektar političkih reformi koje su išle uz zakonodavni dekret predsjednika Jeljcina kako bi došlo do stabilizacije zemlje i stvaranja održivog demokratskog poretka. Tako su se na izborima za državnu Dumu birala 450 zastupnika, 225 većinskim putem u jednomandatnim izbornim okruzima i 225 u razmjernom djelu na nacionalnoj razini. Stranke su morale osvojiti najmanje 5% glasova na nacionalnoj razini kako bi dobile mjesto u razmjernom segmentu (Soberg, Shugart, 2011: 495-496).

Visoki izborni prag u razmjernom djelu trebao je osigurati stabilnost parlamenta te smanjiti fragmentaciju, dok je većinski dio izbora trebao zadovoljiti potrebu za predstavljenošću ruralnog stanovništva s obzirom na veličinu zemlje. Uzimajući u obzir sve prethodno

navedeno, te analizirajući rezultate izbora za Državnu Dumu iz 1993. godine, uočava se izražena fragmentacija parlamenta (Tablica 1).

Tablica 1: Prikaz osvojenih mandata na izborima za državnu Dumu, 1993. godine, Izvor: Inter-Parliamentary Union, 2023

Stranka	Ukupan broj mandata	Većinski segment	Razmjerni segment
Izbor Rusije	96	56	40
LDPR	70	11	59
Komunistička partija	65	33	32
Agrarna stranka	47	26	21
Yabloko	33	13	20
Stranka Ruskog saveza	27	9	18
Žene Rusije	25	4	21
Civilni savez	18	18	/
Pokret demokratskih reformi	8	8	/
Ponos i milost	3	3	/
Budućnost Rusije	1	1	/
Nezavisni	30	30	/

U parlament je 1993. godine ušlo čak jedanaest stranaka, od kojih su njih sedam prešle izborni prag od 5% u razmjernom djelu. Trideset kandidata je ušlo u prvi saziv Dume kao nezavisni kandidati. Idući parlamentarni izbori su održani već 1995. godine, nakon sukoba predsjednika Jeljcina s parlamentom, no ni na tim izborima situacija u pogledu fragmentacije parlamenta nije se značajno poboljšala. U drugi saziv Dume izborni prag u razmjernom dijelu prešle su samo četiri stranke, no unatoč tome, u sastav parlamenta ušlo je više od deset stranaka i čak 77 nezavisnih kandidata (Tablica 2).

Tablica 2: Prikaz osvojenih mandata na izborima za državnu Dumu 1995. godine, izvor: Inter-Parliamentary Union, 2023

Stranka	Ukupan broj mandata	Većinski segment	Razmjerni segment
Komunistička partija	157	58	99
LDPR	51	1	50
Naš dom je Rusija	55	10	45
Agrarna stranka	20	20	0
Yabloko	45	14	31
Ruski demokratski izbor	9	9	0
Moć narodu	9	9	0
Kongres ruskih komunista	5	5	0
Žene Rusije	3	3	0
Nezavisni	77	77	/
Druge stranke	19	19	0

Trend se u određenoj mjeri nastavlja i na parlamentarnim izborima 1999. godine, na kojima šest stranaka prelazi izborni prag, sedam stranaka ulazi u parlament, međutim broj nezavisnih zastupnika, njih 106, ulaze u treći sastav državne Dume (Tablica 3).

Tablica 3: Prikaz osvojenih mandata na izborima za državnu Dumu 1999. godine, izvor: Inter-Parliamentary Union, 2023

Stranka	Ukupan broj mandata	Većinski segment	Razmjerni segment
Komunistička partija	133	46	67
Jedinstvo	72	8	64
Domovina-cijela Rusija	67	30	37
Savezni snaga desnice	29	5	24
Yabloko	21	5	16
Zhirinovskiy blok	17	0	17
Nezavisni	106	106	/
Naš dom je Rusija	7	7	0
Druge stranke	9	9	0

Na temelju analize podataka osvojenih mandata na izborima za državnu Dumu 1993. (Tablica 1), 1995. (Tablica 2) te 1999. godine (Tablica 3), može se zaključiti da je jedna od glavnih posljedica ruskog kombiniranog sustava 1990-ih godina prošlog stoljeća bila visoka fragmentacija stranačkog sustava. Iako je prvotna ideja kombiniranog izbornog sustava bila da dizajn sustava uravnoteži razmjernu zastupljenost i izravno birane kandidate, u praksi, dolazi do pojave velikog broja stranaka i nezavisnih kandidata u državnoj Dumi. Upravo je taj efekt fragmentacije direktno imao veliki utjecaj na formiranje stabilnih koalicija te je nerijetko rezultirao čestim promjenama političkih saveznika. Iako su dizajneri ovog sustava uvođenjem očekivali konsolidaciju stranaka, većinski elementi nisu uspjeli ostvariti tu konsolidaciju (Shugart, Wattenberg, 2001: 495). Budući da su zabilježene značajne razlike u uspjehu stranaka između razmjernog i većinskog segmenta izbora, može se zaključiti da su izborni rezultati često bili nepredvidivi, što je dodatno otežavalo stabilnost vlada.

Promjene izbornog zakona 2005. godine

Jedan od najvažnijih trenutaka u oblikovanju ruskog političkog sustava u zadnjih 25 godina je promjena izbornog zakona u Rusiji, koja je izglasana 2005. godine. Promjena izbornog zakona je možda i najveća promjena od šireg spektra strategije konsolidacije i jačanje moći Putina i Jedinstvene Rusije te osiguravanja dugoročne dominacije. Nakon politički i društveno turbulentnih 1990-ih godina prošlog stoljeća, obilježenih razdobljem tranzicije i ekonomskih kriza, dolaskom Vladimira Putina započinje proces stabilizacije političkog sustava. Važno je napomenuti da uz stabilizaciju kreće i centralizacija političkog sustava. Putin je vrlo brzo učvrstio svoju moć, koristeći se, između ostalog, kombinacijom političkih, pravnih i ekonomskih mjera. Do sredine 2000-ih godina postalo je očito da Vladimir Putin i Jedinstvena Rusija odlučno napreduju prema konsolidaciji parlamenta i dominaciji u ruskom političkom sustavu.

Parlamentarni izbori 2003. godine bili su od ključne važnosti za razumijevanje nadolazećih promjena. Jedinstvena Rusija postigla je izvanredan uspjeh (Tablica 4), nakon iznenađenja koje je priredila na izborima 1999. godine. Godine 2003., Jedinstvena Rusija osvojila je većinu u državnoj Dumi, no unatoč tome, opozicijske stranke su još uvijek imale dovoljno prostora za političko djelovanje kroz jednomandatne okruge. Stoga su te stranke i dalje predstavljale potencijalnu prijetnju dugoročnoj stabilnosti i dominaciji vladajuće stranke (Hauser, 2019: 110).

Tablica 4: Prikaz osvojenih mandata na izborima za državnu Dumu 2003. godine. Izvor: Inter-Parliamentary Union, 2023

Stranka	Ukupan broj mandata	Većinski segment	Razmjerni segment
Jedinstvena Rusija	223	103	120
Komunistička partija	52	12	40
Blok Domovina	37	8	29
LDPR	36	0	36
Narodna stranka	17	17	0
Yabloko	4	4	0
Savez snaga desnice	3	3	0
Stranka Ruskog preporoda	3	3	0
Nezavisni	67	67	/
Druge stranke	3	3	0

Na temelju analize izbornih rezultata iz 1999. i 2003. godine, počinje se oblikovati strategija Kremlja, koja je dovela do odluke o provođenju ključnih reformi izbornog sustava u Rusiji. Cilj je bio, u najboljem slučaju, eliminacija, ali objektivno smanjenje utjecaja opozicije. Dodatno je bila želja Kremlja za osiguranjem dominacije Jedinstvene Rusije i osiguranje stabilnosti koja je potrebna za provedbu političkih i ekonomskih reformi. U sklopu te strategije razgovaralo se s raznim konzultantima, političkim stručnjacima, analitičarima i sl.

Jedna od prvih promjena bila je povećanje izbornog praga s 5% na 7%. Cilj ovog poteza bio je jasan: smanjiti broj stranaka koje bi mogle ući u Dumu kako bi se parlamentarna moć zadržala u rukama nekolicine stranaka. Visoki izborni prag od 7% osigurao je početnu prednost za velike stranke sa snažnom organizacijom i velikom podrškom, što je dodatno smanjilo pluralizam u Rusiji, omogućujući vladajućima konsolidaciju moći i dominacije (Hauser, 2019: 112).

Promjene su uključivale i ukidanje jednomandatnih izbornih okruga, odnosno ukidanje većinskog djela kombiniranog izbornog sustava. Svi zastupnici su od tada bili birani putem razmjernog izbornog sustava, sa stranačkih lista na nacionalnoj razini. Ovaj potez je značio još manje šanse nezavisnim kandidatima i malim strankama da osvoje svoje mjesto u Državnoj dumi kroz svoje lokalne okruge. Ukidanje većinskog segmenta izbora je za rezultat imalo

centralizirani sustav kroz stranačke liste, čime se izrazito povećala kontrola vladajuće stranke nad izbornim procesom (Schedler, 2006: 99). Još jedna novina izbornog zakona iz 2005. godine su bile nove regulacije za stranke, koje su također imale veliki utjecaj na rezultat izbora. Naime, stranke su morale imati 50 000 članova i morale su biti registrirane u najmanje polovici ruskih regija. Lijphart je istaknuo da takve nove regulacije strankama mogu nametnuti značajne prepreke za ulazak na političku scenu, eliminirajući mnoge stranke iz izbornog natjecanja (Lijphart, 1986; 67).

Vlada na čelu s Vladimirom Putinom također je odlučila zaoštriti i pojačati kontrolu nad medijima te ograničiti pristup opozicijskim strankama medijskom prostoru. „Stroža kontrola medija omogućila je vladajućim strankama nesrazmjerno veću vidljivost i resurse u kampanji, marginalizirajući opoziciju.“ (Schedler, 2006: 103). Kampanje su bile strogo regulirane, stranke nisu imali jednaki pristup medijima, a kontrola vladajuće stranke nad medijima je ujedno u značila kontrola nad javnim mnijenjem koju je vladajuća stranka odlično koristila u svoju korist.

Izbori za državnu Dumu 2007. i 2011. godine

Spomenute promjene izbornog zakona po prvi put su primijenjene na izborima za državnu Dumu 2007. godine. Promjene izbornog zakona imale su značajan utjecaj na izborne procese što je, u konačnici, rezultiralo dominacijom Jedinствene Rusije koja je osvojila 64,3% glasova. To je stranci osiguralo 315 od 450 mjesta u državnoj Dumi (Tablica 5).

Tablica 5: Prikaz broja dobivenih mandata na izborima za državnu Dumu 2007.godine, izvor: Inter-Parliamentary Union, 2023

Stranka	Ukupan broj mandata
Jedinstvena Rusija	315
Komunistička partija	57
LDPR	40
Pravedna Rusija	38

Na tablici iznad možemo vidjeti koliko je zapravo promjena izbornog zakona imala posljedica na rezultat izbora za državnu Dumu. Ove promjenu su promijenile cjelokupnu sliku političkog sustava Rusije. Moć i utjecaj stranke Jedinostvena Rusija, koji je rastao iz izbornog ciklusa u izborni ciklus, sada je došao do svog vrhunca, barem zasada. Moć stranke je nakon ovih izbora bila konsolidirana. „Promjene izbornog zakona omogućile su Jedinostvenoj Rusiji apsolutnu dominaciju u Dumi, čime su osigurali političku stabilnost i kontrolu nad zakonodavnim procesom“ (Hauser, 2019: 127) Ovaj rezultat je posljedica ukidanja jednomandatnih izbornih okruga, podizanja izbornog praga i sl. što je direktno dovelo do toga da samo četiri stranke uđu u parlament.

Opozicijske stranke su bile suočene s velikim izazovima oko prikupljanja potpisa, registracije stranke te i same kampanje. Male i provincijske stranke jednostavno nisu imale dovoljno resursa i podrške od strane birača kako bi prošle izborni prag, dok su druge bile diskvalificirane zbog proceduralnih razloga. Već spomenuta kontrola medija je isto odigrala veliku ulogu što se također odrazilo na rezultat jer je: „kontrola nad medijima omogućila Jedinostvenoj Rusiji nesrazmjerno veću vidljivost, čime su opozicijske stranke bile marginalizirane tijekom kampanje“ (Schedler, 2006: 107) Možda i jedan od najvažnijih čimbenika ovih izbora je bila činjenica da se Putin morao povući s mjesta predsjednika nakon drugog mandata zbog ustavnih restrikcija. Iz tog razloga, snažna potpora iz parlamenta je bila ključna, kako bi 2008. godine Medved mogao postati predsjednik, dok je Putin po drugi puta u svojoj karijeri postao premijer.

Ista ta promjena na relaciji Medvedev-Putin se trebala ponovo dogoditi 2012. godine, stoga su parlamentarni izbori 2011. ponovo bili od ključne važnosti. Iako smo mogli vidjeti nastavak dominacije Jedinostvene Rusije, rezultat je podosta slabiji nego 2007.godine. (v. tablicu 6) Nezadovoljstvo građana je raslo zbog povećanja korupcije, stagnacije ekonomije i razvoja gospodarstva i percepcije sve veće i veće autoritarne kontrole. Čak je i sama Putinova najava da će se kandidirati na predsjedničkim izborima 2012. godine izazvala žestoku reakciju oporbe i građana te pokrenula najveće prosvjede koje je Putin doživio do tada.

Tablica 6: Prikaz broja dobivenih mandata na izborima za državnu Dumu 2011. godine, izvor: Inter-Parliamentary Union, 2023

Stranka	Ukupan broj mandata
Jedinstvena Rusija	238
Komunistička partija	92
LDPR	56
Pravedna Rusija	64

Opozicijske stranke su donekle uspjele iskoristiti rastuće nezadovoljstvo u javnosti, unatoč strožim izbornim pravilima (Hauser, 2019: 131) Ono što je posebno zanimljivo za ove izbore su brojni izvještaji o izbornoj manipulaciji koji su dolazili, uključujući punjenje glasačkih kutija, višestruko glasanje i pritisak na birače. Nepravilnosti su izazvale široku osudu što je dovelo do vala nezadovoljstva i mnogih prosvjeda. (Hauser, 2019: 135)

Nakon izbora, Rusija je svjedočila jednim od najvećih prosvjeda nakon raspada Sovjetskog Saveza, desetci tisuće ljudi su izašli na ulice Moskve i drugih gradova. Prosvjednici su od vladajućih zahtijevali poštene i slobodne izbore, snažnu opoziciju i kraj korupcije. To rastuće nezadovoljstvo građana je predstavljalo ozbiljan izazov za vladajuću elitu.

Nije ni izostala reakcija međunarodne zajednice koja je izrazila ozbiljnu zabrinutost zbog izvještaja o neregularnostima na izborima 2011. godine, što je dodatno pojačalo pritisak na ruske vlasti. (Hauser, 2019: 137) Organizacije kao što su OSCE i Vijeće Europe su također dale svoju zabrinutost za regularnost izbornog procesa u Rusiji.

Na kraju, unatoč padu podrške, Jedinstvena Rusija je zadržala većinu u Dumi. Vlada je odgovorila na prosvjede izrazito strogim i pojačanim mjerama represije i sigurnosti. Mnogi vođe opozicije su bili uhapšeni te su zatim doneseni novi zakoni koji su još više ograničili pravo na prosvjed. Izbori 2007. i 2011. godine su dugoročno doprinijeli jačanju autoritarne kontrole i represivnih mjera u zemlji. (Hauser, 2019: 140)

Utjecaj promjene izbornog sustava na stranački sustav

Promjena u funkcioniranju izbornog sustava imale su dalekosežne posljedice na stranački sustav zemlje, a posebno su na njega utjecale promjene izbornog zakona 2005. godine. Devedesetih godina prošlog stoljeća mogli smo vidjeti visoku razinu fragmentacije parlamenta koja je utjecala na političku stabilnost i stabilnost vlade. (v. tablicu 7)

Tablica 7: Pregled prosječnog broja stranaka koje su ušle u državnu Dumu u tri razdoblja izbornih sustava u Rusiji (izračun autora), izvor: Inter-Parliamentary Union, 2023

Godina izbora	Prosječan broj stranaka u državnoj Dumu	Izborni sustav
1993-2003	9,25	Kombinirani
2007-2011	4	Razmjerni
2016-danas	7	Kombinirani

Bez većinskog segmenta izbora ranih 2000-ih godina regionalne stranke i kandidati su izgubili platformu za zastupanje specifičnih interesa svojih lokalnih zajednica u parlamentu, što je za rezultat imalo smanjenje regionalne zastupljenosti te gašenjem raznih malih stranaka. Članovi malih stranaka i potencijalni nezavisni kandidati su bili primorani priključiti se nekoj većoj stranci za koju su bili sigurni da će proći izborni prag kako bi nastavili svoj politički put ili karijeru, ili kako bi zaštitili i borili se za interese koji su specifični za njih. Samo ovaj put to su mogli radi preko velikog organizacijskog sustava neke od četiri strane koje su ušle u parlament.

U periodu konsolidacije demokracije, odnosno u prvom razdoblju izbornih sustava do promjene 2005. godine, izborni sustav je uvelike sudjelovao u širokom dijapazonu stranaka koje su se natjecale za političku moć. Regionalni moćni su vrlo lako ulazi u parlament ili preko svojih malih stranaka ili preko većinskog segmenta. Veliki broj stranaka i njihovo mijenjanje u tri izborna ciklusa, koja su se održala u tom razdoblju, je rezultirao s visokim prosječnim brojem stranaka u sazivu Državne dume. Dakle, u četiri saziva Državne dume prosječan broj stranaka u parlamentu je bio 9,25. Nakon promjene izbornog zakona, izbora po novim pravila, povećanje kontrole medija te suzbijanjem oporbe taj je broj drastično pao na samo četiri stranke u dva saziva državne Dume koji su se održali razmjernim izbornim sustavom. S obzirom na

napravljenju prijašnju analizu, sada znamo da je isključivo promjena izbornog sustava utjecala na tako drastično smanjenje broja stranaka u parlamentu i centraliziranje moći, pa i u konačnici do stabilnosti političkog sustava kakvo nije postojalo 90-ih godina prošlog stoljeća.

Također je vidljivo da promjena izbornog zakona nije imala samo direktne posljedice na izbore na koje je utjecala, već je promjena izbornog zakona utjecala i na politički sustav nakon vraćanja na stari, kombinirani, izborni sustav. Iako je izborni sustav ponovno kombinirani (uz određena nova pravila) fragmentacija trenutno nije ni blizu kao što je bila nekada. U prosjeku sedam stranaka ulazi u sastav Dume na prošla dva izborna ciklusa te se iz toga može zaključiti da se politički sustav konsolidirao, odnosno da se moć Putina i Jedinstvene Rusije konsolidirala, pomoću promjene izbornog sustava, na način da trenutno imaju toliko kontrolu nad društvenim i političkim životom u državi da se ne moraju bojati opozicije u ovom trenutku. Ona iako postoji toliko je mala da ne predstavlja pravu prijetnju, i svi zakoni i svi državni aparati rade aktivno protiv nje.

Građanski aktivizam i politička participacija

Posljedice odmicanja od demokratskih vrijednosti normi su dalekosežne te zahvaćaju gotovo svaki dio političkog i društvenog života u Rusiji. To uključuju dubok utjecaj na građanski aktivizam i političku participaciju. Reforme izbornog sustava su konsolidirale moć elite, ali istovremeno su smanjile prostor za politički pluralizam i marginalizirale građansku participaciju, stvarajući takvo okruženje u kojem su građanski aktivizam i slobodna politička participacija postali iznimno ograničeni. Povećanjem izbornog praga s 5% na 7% te ukidanjem većinskog segmenta izbora stvorili su se preduvjeti za smanjenje stranaka u parlamentu te se značajno smanjio politički pluralizam. (Boban, Cipek, 2017: 152) Ova smanjenja u broju političkih opcija u parlamentu izravno su utjecala na političku participaciju građana. Kako je smanjen broj političkih opcija u parlamentu, mnogi birači su se osjećali isključeno i zapostavljeno od političke zastupljenosti. Kao rezultat došlo je do smanjenja političkog entuzijazma i participacije. Neka istraživanja pokazuju da osjećaj političke reprezentacije izravno utječe na sudjelovanja građana u političkim procesima. (Schedler, 2006: 102)

Represije nije bila samo ograničena samo na pravne prepreke. Aktivisti koji su pokušali organizirati prosvjede ili mobilizirati građane suočili su se s administrativnim preprekama, pravnim procesima i često represivnim mjerama koje uključuju čak i suđenje i uhićenja, kao

što je to bio primjer s prosvjednicima nakon predsjedničkih izbora 2012. godine. (Boban, Cipek, 2017: 100) Takve mjere su često dio šire strategije koja je usmjerena na suzbijanje bilo kakvog oblika građanskog aktivizma koji bi mogao predstavljati prijetnju vladajućoj eliti. (Schedler, 2006: 110) Kontrola medija od strane vladajućih struktura bio je drugi korak prema smanjenju građanske participacije te je imao značajan utjecaj. Manipulacija medijima može služiti za oblikovanje javnog mijenja, percepcije građana prema vladajućoj stranci i vodi. Smanjenje broja nezavisnih medija, što cenzurom što autocenzurom, smanjilo je motivaciju građana za aktivnim sudjelovanjem u političkim procesima.

Iako su promjene izbornog sustava i prateće represivne mjere imale za cilj smanjenje opozicije i građanskog aktivizma, reakcija dijela društva pokazala je da takvi potezi mogu imati i suprotan efekt. Nakon parlamentarnih izbora 2011. godine, nezadovoljstvo građana doseglo je vrhunac, što je rezultiralo masovnim prosvjedima poznatim kao "Zimski prosvjedi". Tisuće ljudi izašlo je na ulice, zahtijevajući poštene i slobodne izbore, što je bila reakcija na percipiranu izbornu prevaru i manipulacije (Hauser, 2019, str. 12). Međutim, vladajuće elite uspjele su učinkovito suzbiti prosvjede kombinacijom represivnih mjera i propagande.

Kada je građanski aktivizam sveden na male, izolirane skupine koje se bore s jakim represivnim aparatom države, takva konstelacija snaga dodatno osnažuje autoritarnu kontrolu države nad političkim životom. (Schedler, 2006: 115). Dugoročne posljedice promjene izbornog sustava su rezultirale polarizacijom društva, političku pasivnost građana, dok su manje političke skupine koje su ostale aktivne svedene na margine.

Međunarodni utjecaj i posljedice promjene izbornog sustava u Rusiji

Promjena izbornog sustava, uvedenog u Rusiji 2005. godine, nije imala isključivo utjecaj na unutarnju političku dinamiku, već je promjena također izazvala značajne reakcije na međunarodnoj razini. Ove reforme, koja su konsolidirale moć Putina i Jedinstvene Rusije, izazvale su zabrinutost među zapadnim zemljama, međunarodnim organizacijama i susjednim državama zbog implikacija za demokratske procese i regionalnu stabilnost. Zapadne zemlje, posebice Sjedinjene Američke Države i Europska Unija, bila su jednoglasno kritične prema promjenama izbornog sustava u Rusiji. Ove promjene su bile shvaćene kao korak unatrag u smislu demokratskog razvoja, jer su smanjile politički pluralizam te očvrstale autoritarnu kontrolu nad političkim procesima. Prema izvještaju Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS), izbori održani nakon reformi 2007. godine pokazali su nedostatak političke

konkurencije te značajne neregularnosti koje su ozbiljno narušile povjerenje u izborni proces.(OEES, 2007: 4)

Vijeće Europe također je izrazilo zabrinutost zbog promjene koje su smanjile mogućnost djelovanja opozicijskih stranaka i raznih nevladinih organizacija. U svojem izvješću, Vijeće Europe je naglasilo kako smanjenje političkog pluralizma i povećana kontrola medija predstavlja ozbiljnu prijetnju demokratskim standardima te su pozvali ruske vlasti da preispitaju reforme koje narušavaju političku konkurenciju. (Vijeće Europe, 2008: 16) Promjena izbornog sustava u Rusiji također je imala značajan utjecaj na geopolitičku situaciju, posebno u kontekstu odnosa Rusije prema susjednim zemljama i zemljama Zapada. Jačanje Putinove moći omogućilo je Rusiji provedbu sve agresivnije vanjske politike što je kulminiralo u konfliktima s Gruzijom 2008.godine te Ukrajinom 2014. godine. Na međunarodnoj sceni, promjena izbornog sustava, između ostalog, dovelo je do dodatnog pogoršanja odnosa između Rusije i Zapada. Trend udaljavanja od demokratskih normi te približavanje autoritarnijem modelu upravljanja doveo je do zabrinutosti kod mnogih zapadnih zemalja, koje su počele Rusiju gledati ne samo kao političkog suparnika, već i kao prijetnju demokratskoj stabilnosti Europe i šire.

Utjecaj Rusiji najočitiji je u bivšim sovjetskim republikama koje su često podložne ruskoj vanjskoj politici. Neke zemlje, a posebno one geografski bliže Rusiji, počele su slijediti slične obrasce autoritarne konsolidacije, možda najbolji primjeri za to su Bjelorusija i Kazahstan gdje su vladajuće elite koristile slične metode za konsolidaciju svoje moći. Suprotni trend se pojavio u baltičkim zemljama koje su se odlučile distancirati od ruskog utjecaja te jačati odnose i integraciju s zapadno europskim strukturama i vrijednostima. Mnoge zapadne zemlje su uvele sankcije protiv Rusije što je dodatno pogoršalo međunarodne odnose i diplomaciju. Sankcije su uglavnom usmjerene na ruske dužnosnike povezane s izbornom manipulacijom i kršenjem ljudskih prava, kao i na ključne sektore ruske ekonomije, uključujući energetiku i financijski sektor (Friedman, 2014: 67) Sankcije su bile usmjerene k ruskim vlastima, no njihov efekt se prelio na rusko društvo, što je dovelo do dodatnog polariziranja unutarnje politike te je pridonijelo nacionalističkom narativu koji je Kremlj koristio kako bi opravdao svoje postupke.

Zaključak

Promjene izbornog sustava uvedene 2005. godine odigrale su ključnu ulogu u procesu konsolidacije političke moći Vladimira Putina i njegove stranke, Jedinstvena Rusija. Ove reforme, koje su uključivale niz strateških političkih odluka, nisu bile samo tehnička prilagodba izbornog sustava, već su predstavljale promišljenu i sustavnu strategiju usmjerenu na jačanje i centralizaciju moći u rukama vladajuće elite. Povećanje izbornog praga s 5% na 7%, ukidanje većinskog segmenta izbornog sustava, uvođenje strožih regulacija za političke stranke, te pojačana kontrola nad medijima i izbornim kampanjama, bili su ključni instrumenti putem kojih su vladajuće strukture uspjele smanjiti politički pluralizam i učinkovito eliminirati većinu opozicijskih stranaka.

Detaljnijom analizom u ovom radu, prikazan je povijesni kontekst i formiranje stranke Jedinstvena Rusija. Ovaj kontekst pružio je temelj za razumijevanje društveno-političkih prilika u Rusiji, koje su se dramatično mijenjale tijekom 1990-ih godina. To razdoblje bilo je obilježeno dubokim političkim i društvenim nestabilnostima, sukobima između predsjednika Borisa Jeljcina i ruskog parlamenta, fragmentiranim zakonodavnim tijelom i čestim smjenama vlada. Vladimir Putin se više od 30 godina nalazi u samom vrhu ruske politike, a posljednjih 25 godina kontinuirano obnaša dužnost prvog čovjeka izvršne vlasti, bilo kao predsjednik, bilo kao premijer. Njegova sposobnost manipulacije ustavom dosegla je gotovo savršenu razinu, pri čemu je snažna i centralizirana podrška u parlamentu odigrala presudnu ulogu u njegovom dugoročnom opstanku na vlasti.

Analiza promjena koje su se dogodile u ranom 21. stoljeću pokazuje da su ove reforme imale dalekosežne posljedice na politički i društveni život u Rusiji. One su učvrstile autoritarni karakter Putinove vladavine, dok su mogućnosti za stvarne demokratske promjene svedene na minimum. Opozicija, koja je sustavno potiskivana, zatvarana ili marginalizirana, danas nema stvarnu moć da izazove vladajuću strukturu. Ova analiza jasno pokazuje kako se demokratski procesi, poput izbornog sustava, mogu instrumentalizirati za postizanje autoritarnih ciljeva, omogućujući političkoj eliti da zadrži moć na gotovo neograničeno vrijeme.

Kroz ovaj rad, postaje očito kako promjene izbornog sustava, iako naizgled legalne i tehničke prirode, mogu imati duboke političke implikacije kada su motivirane ciljevima centralizacije moći i eliminacije političke konkurencije. Ruski slučaj pokazuje kako se institucionalne

reforme mogu koristiti za stvaranje sustava koji, iako formalno demokratski, u praksi funkcionira kao autoritarni režim. Ovaj rad pridonosi razumijevanju suvremene ruske političke dinamike i pruža važne uvide u načine na koje se demokratski mehanizmi mogu zloupotrijebiti u korist očuvanja autoritarne vlasti.

Popis literature:

- Boban, D. (2011). *Polupredsjednički sustavi Rusije i Poljske*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu.
- Boban, D. (2013). *Povratak Rusije na svjetsku pozornicu*. *Političke analize*, 7, 14-19. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu.
- Boban, D., & Cipek, T. (2017). *Politički sustav Rusije*. Zagreb: Plejada-University Press.
- Friedman, T. (2014). *The World in Disarray: Global Responses to Russian Authoritarianism*. New York: Penguin Press.
- Hale, H. E. (2006). *Why Not Parties in Russia? Democracy, Federalism, and the State*. New York: Cambridge University Press.
- Hauser, M. (2019). *Electoral Strategies under Authoritarianism: Evidence from the Former Soviet Union*. Lanham: Lexington Books.
- Inter-Parliamentary Union. (2023). *Parliamentary Elections in Russia*. Preuzeto 13. kolovoza 2024., s <https://data.ipu.org/parliament/RU/RU-LC01/election/RU-LC01-E20031201/>
- Kasapović, M. (2013). *Što su kombinirani izborni sustavi?*. *Politička misao*, 50(1), 87-103. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu.
- Lijphart, A., & Grofman, B. (1986). *Electoral Laws and Their Political Consequences*. New York: Agathon Press.
- OESS (Organization for Security and Co-operation in Europe). (2007). *Final Report on the Russian State Duma Elections*. Vienna: OESS.
- Schedler, A. (2006). *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Shugart, M. S., & Wattenberg, M. P. (2001). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?*. Oxford: Oxford University Press.
- Vijeće Europe (Council of Europe). (2008). *Report on the State of Democracy in Russia*. Strasbourg: Council of Europe.